

VERBÁLNÍ CHOVÁNÍ

Mgr. Kateřina Chrapková, BCBA

Brno 2022

KOMUNIKACE JAKO DRUH CHOVÁNÍ

CHOVÁNÍ

Verbální chování – B. F. Skinner

B. F. Skinner – publikace *Verbální chování* (1957)

- Vymezil komunikaci jako specifický druh chování
- Analyzoval řeč z behaviorálního pohledu

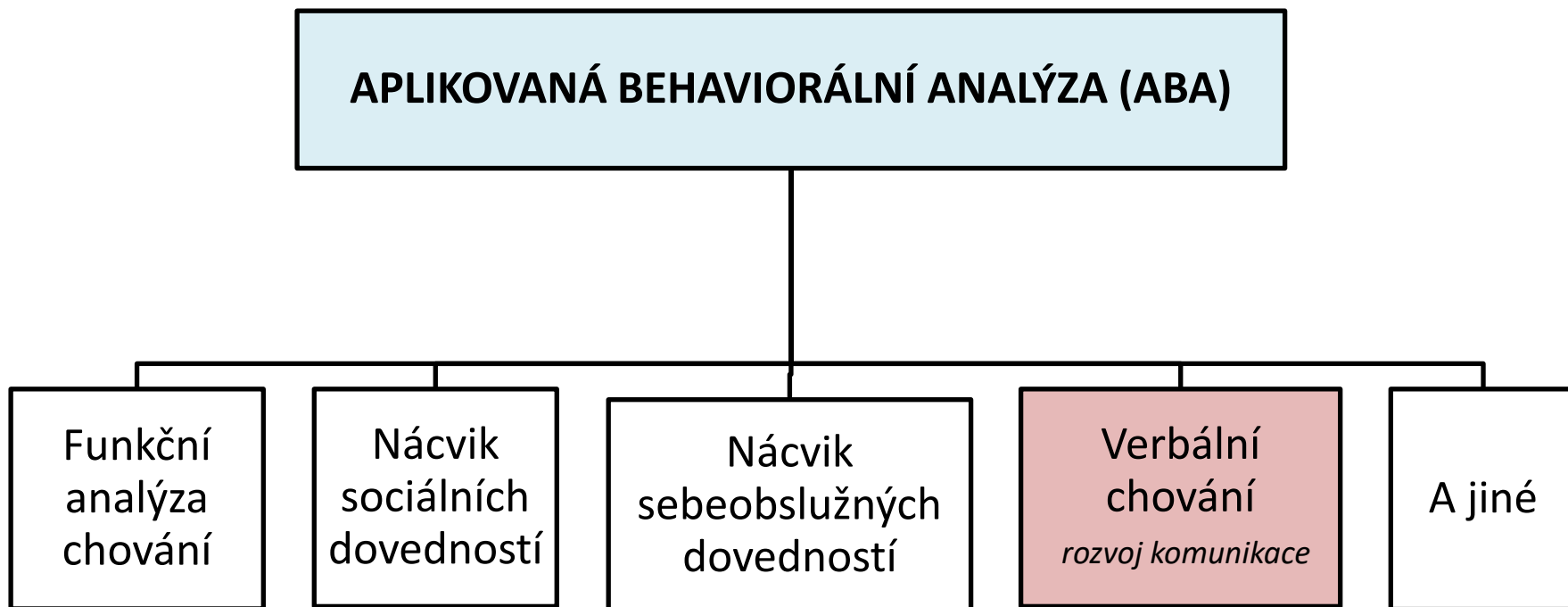
Verbální chování je dle Skinnera:

- *„chování, které je posíleno prostřednictvím druhých osob“*
- *„jakýkoliv pohyb, který má schopnost ovlivnit druhý organismus“*

(Skinner, 1957)

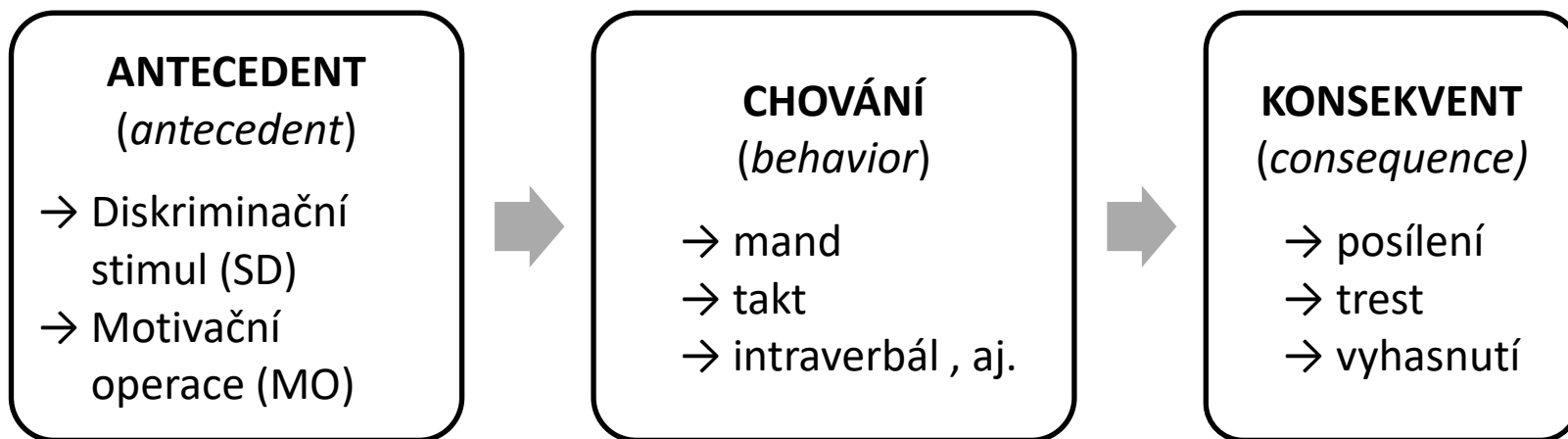
Např.: řeč (vokální verbální chování), psaná forma jazyka, znakový jazyk, gesta, obrázky či symboly (PECS), Morseova abeceda nebo přístroj s hlasovým výstupem (SGD)

Verbální chování - součást oboru ABA

Analýza verbálního chování

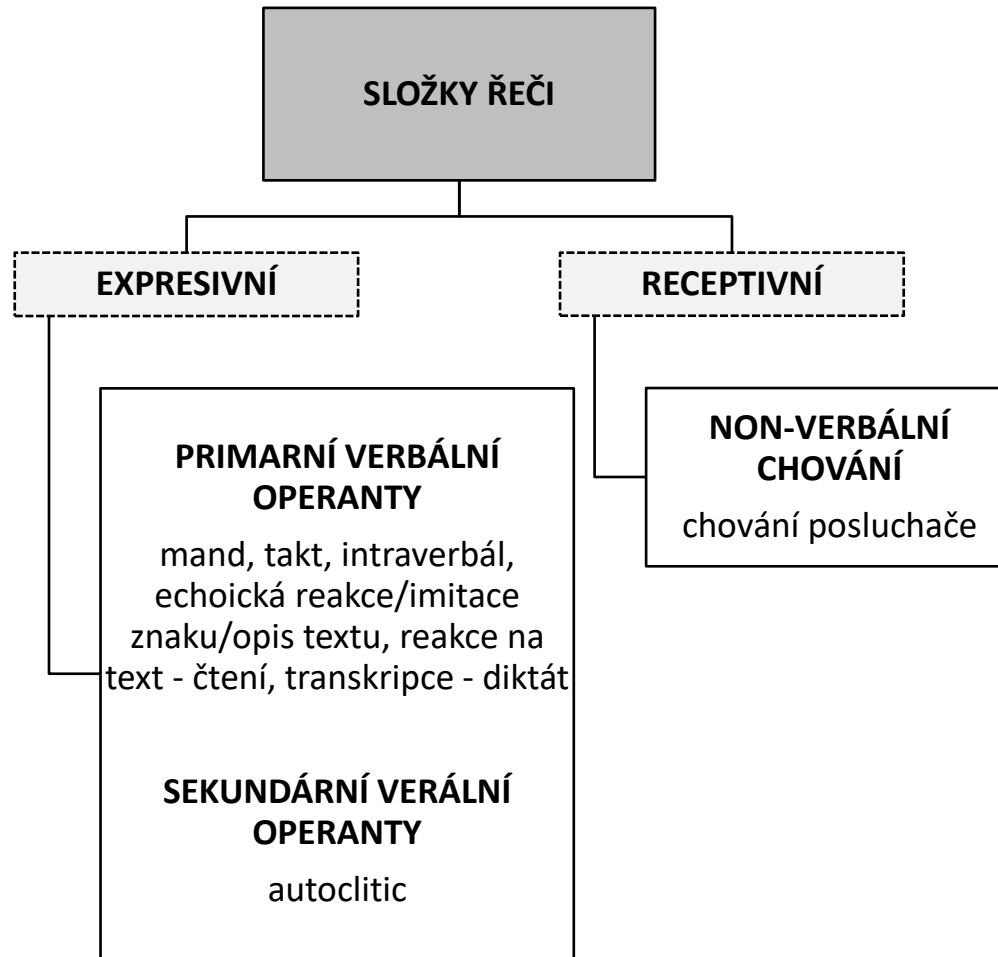
- Analýza jednotlivých slov je na základě **FUNKCE**, nikoli formy.
- Jedno slovo může mít několik různých funkcí podle toho, v jakém kontextu je použito.
- Rozvoj řeči je dle formátu „ABC“ jako u non-verbálního chování.
- Předmětem pozorování je **FUNKČNÍ VZTAH** mezi tím, co předchází chování (antecedent), reakcí (chováním) a důsledkem, který po chování následuje (konsekvent).

ANTECEDENT	CHOVÁNÍ	KONSEKVENT
Motivační operace (MO) (4 hod. bez vody)	MAND („vodu“)	SPECIFICKÉ POSÍLENÍ (sklenice vody)
Non-verbální stimul (SD) (dítě vidí hračku nákladáku)	TAKT („nákladák“)	Generalizované podmíněné posílení nebo pochvala a souhlas
Verbální stimul (antecedent a reakce spolu korespondují* a jsou si formálně podobné) (dítě slyší slovo „kniha“)	ECHOICKÁ REAKCE (řekne „kniha“)	Generalizované podmíněné posílení
Verbální stimul (antecedent a reakce spolu nekorrespondují* a nemají formální podobnost) (dítě slyší „kočka a ...“)	INTARVERBÁL (dítě řekne „pes“)	Generalizované podmíněné posílení
Verbální stimul (antecedent a reakce spolu korespondují*, ale nemají formální podobnost) (dítě vidí napsané slovo „jablko“)	TEXTOVÝ OPERANT (dítě řekne „jablko“)	Generalizované podmíněné posílení
Verbální stimul (antecedent a reakce spolu korespondují*, ale nemají formální podobnost) (dítě slyší slovo „jablko“)	TRANSKRIPCE (dítě napíše „jablko“)	Generalizované podmíněné posílení

*Pokud spolu diskriminační stimul a reakce korespondují, znamená to, že všechny části stimulu jsou shodné s reakcí mluvčího.

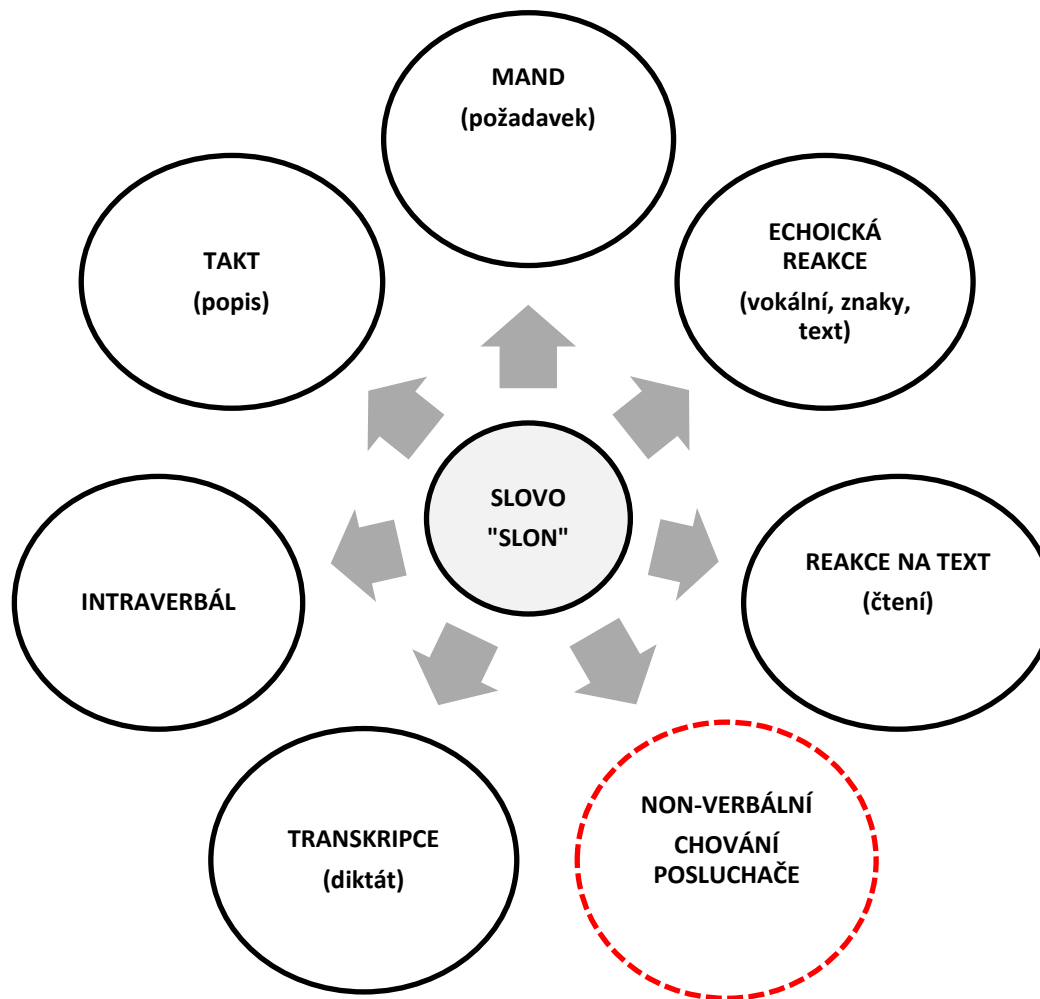
Verbální operanty jako základ pro hodnocení komunikace

- Expresivní a receptivní složka řeči nepatří do behaviorální klasifikace řeči. Uvedené příklady jsou zde pouze pro srovnání.

Verbální a non-verbální operanty

Operant = kategorie odpovědí (chování) se shodnou funkcí

Otázky

Řeč je z behaviorálního pohledu:

- a) vrozený biologický proces
- b) druh chování
- c) mentální proces
- d) A a C

Dítě chce modelínu, řekne: „modelína“ a dostane modelínu. Jaký druh verbálního operantu je slovo „modelína“?

- a) takt
- b) intraverbál
- c) echoická reakce
- d) mand

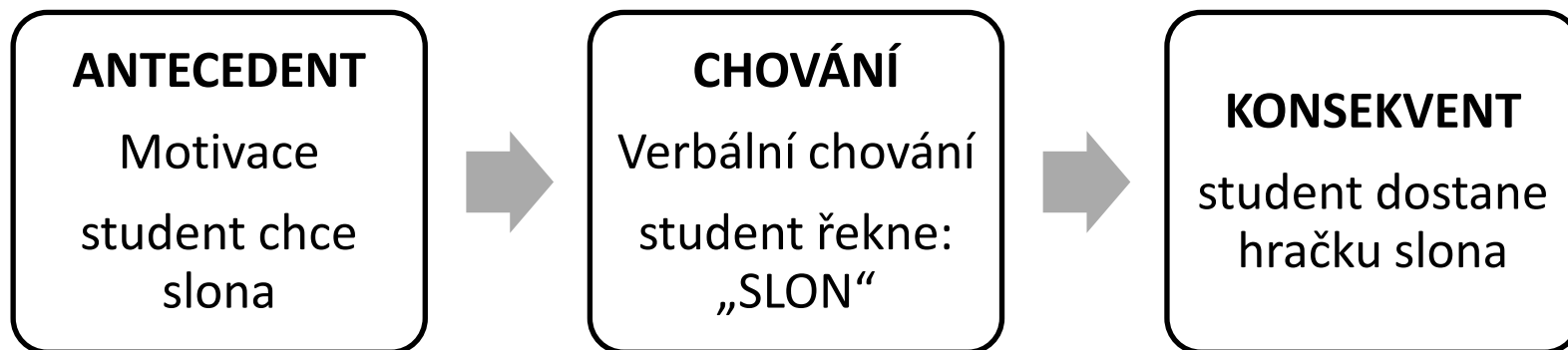
MAND (požadavek)

- Odvozeno z angl. slova „*command*“, „*demand*“ - přikazovat nebo si o něco žádat.
- Žádost o předmět, aktivitu, informaci, odstranění averzního stimulu, apod.

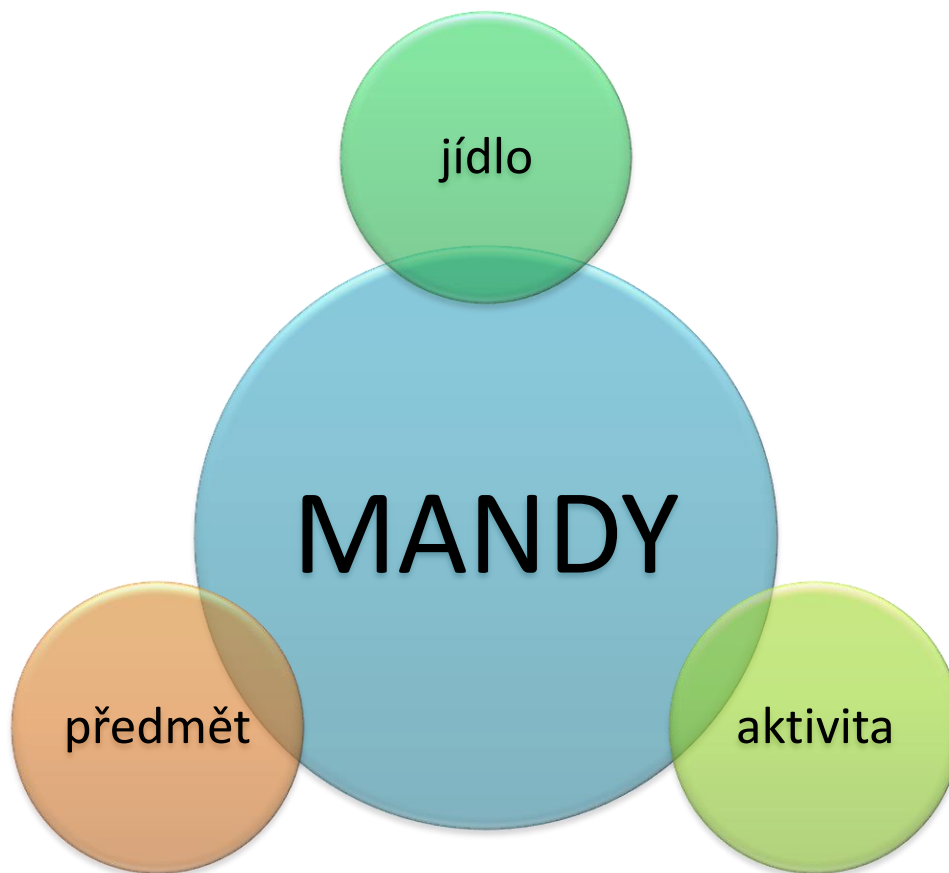

Příklad:

student řekne: „SLON“ , když chce hračku slona.

3 základní kategorie počátečních mandů

Mandy dle úrovně

1. Jednoslovný mand – podstatné jméno s promptem
2. Jednoslovný mand – podstatné jméno bez promptu
3. Jednoslovný mand – sloveso
4. Mandy od vrstevníků - jednoslovně
5. Jednoslovný mand – chybějící předmět
6. Spontánní mandy
7. Mand o pomoc, odstranění averzivního stimulu
8. Dvouslovné mandy – sloveso + podstatné jméno
9. Dvouslovné mandy – přídavné jméno + podstatné jméno
10. Vícečetné mandy obsahující příslovce, předložky, zájmena
11. Otázky – kdo, co, kde, kdy, jak, proč...
12. Mand o účast vrstevníků ve hře
13. Mand pro sdílení pozornosti

Učení mandů - motivace

- MANDY SE VYBÍRAJÍ PODLE NEJSILNĚJŠÍ MOTIVACE.
- **Učí se pouze, když je přítomná motivace (MO) studenta.**
- **Studen musí ukázat motivaci** (např. natahuje se po předmětu, oční kontakt)
- **Studenta se neptáme „Co chceš?“** Pokud vidíme jeho zájem o předmět či aktivitu, ihned studentovi „napovíme“ co má říct (verbální prompt nebo prompt gestem).

UČENÍ MANDŮ - PROMPT

- Při učení studentovi poskytneme dostatečnou míru pomoci. Využíváme hierarchii nejméně intruzivního, ale zároveň nejefektivnějšího promptu:
  - **plný fyzický prompt** (vedeme ruku studenta - znak)
  - **částečný fyzický prompt** (snížíme fyzické vedení - znak)
  - **prompt gestem** (modelujeme znak)
  - **verbální prompt** (řekneme mand)
  - **prompt pomocí předmětu** (student vidí předmět a proto manduje)
- Při učení mandu se postupně snižuje míra pomoci.

NÁCVIK MANDŮ U NEVOKÁLNÍCH STUDENTŮ

Příklad učení mandu ve znaku: “kostka”

1. Vytvořte motivaci (MO) k hraní si s kostkami
2. Jakmile student kostku chce, demonstруйте znak + **vokální prompt “kostka”**
3. Podejte studentovi kostku **“zadarmo”** (opakujte první 3 kroky 2-3x, abyste posílili MO)
4. Opět vytvořte MO k žádosti o kostku
5. Demonstруйте znak + **vokální prompt “kostka”**
6. Ihned poskytněte plný fyzický prompt (chyťte studentovi ruce a pomozte mu se znakem “kostka” + **vokální prompt “kostka”**)
7. Ihned studentovi dejte kostku (posílení) + **verbální prompt “kostka”**

Postupné snížení promptu v dalším kroku

(časová prodleva nebo méně intrusivní prompt)

1. Vytvořte motivaci (MO) k hraní s kostkami
2. **Časová prodleva 2-3 sekundy**, pokud student nezaznakuje do 3 sek., poskytněte prompt během 3 sek. + vokální prompt “kostka”
  1. Pokud student zaznakuje správně “kostka” do 3 sekund, ihned doručte kostku (posílení) + vokální prompt “kostka”
  2. **Diferencujte posílení** – za spontánní mand dejte více než jedenu kostku, za mand s pomocí dejte jen jedenu kostku

UČENÍ MANDU – OPRAVA CHYBY

Chybný mand ve znaku:

1. Jiný znak
2. Sebekorekce (chybný a poté správný znak)
3. Sekvence několika znaků
4. Bez reakce nebo reakce až po 3 sek.

Oprava mandu ve znaku

- Dáme studentovi ruce do neutrální pozice (podél těla nebo do klína), znovu **modelujeme znak a poskytneme plný fyzický prompt** bez časové prodlevy.
- Při několika dalších mandech studentovi poskytneme plný fyzický prompt bez časové prodlevy, aby neměl možnost udělat chybu (metoda bezchybného učení).
- Pokud se student snaží zaznakovat správný mand, ale provedení není zcela přesné, tak do znaku vkročíme a poskytneme fyzický prompt (tvarujeme).

TAKT (popis)

- Odvozeno z angl. slova „*contact*“
- Popis přítomného předmětu, části předmětu, vlastnosti, situace, apod.
- Verbální reakce na neverbální stimul identifikovaný smysly (zrakem, čichem, sluchem, hmatem, chutí)

Příklad:

Dítě vidí v ZOO slona, ukáže na něj a řekne: „SLON“

INTRAVERBÁL

- Osoba mluví o věcech, které nevidí, odpovídá na otázky nebo vede konverzaci
- Promluva je evokována verbálním projevem komunikačního partnera

Příklad:

Máma se zeptá: „Co jsi dneska viděl v ZOO?“

Dítě odpoví: „SLONA“

ECHOICKÁ REAKCE

- Verbální opakování slova – vokálně, ve znaku (mimetic) nebo formou opis textu

Příklad vokální:

Učitel řekne: „SLON“

Studen zopakuje: „SLON“

CHOVÁNÍ POSLUCHAČE (receptivní porozumění)

- Student reaguje na to co slyší, např. následuje instrukci

Příklad:

Učitel řekne: „Kde je SLON?“.

Student ukáže na SLONA.

Otázky

Táta se synem jdou na procházku. Za vysokým neprůhledným plotem najednou uslyší hlasitý štěkot. Syn zvolá: „pes“. „Ano, je tam pes“ odpoví táta synovi. Z pohledu verbálního chování je vokální reakce syna „pes“

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Policajt hodní zloděje a křičí na něj: „stůj!“. Povel policajta „stůj“ je

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Otázky

Máma si s dítětem prohlíží obrázkovou knihu, přitom ukáže na obrázek kočky a zeptá se dítěte: „Co je to?“. Dítě odpoví: „kočka“. Reakce dítěte (odpověď kočka) je

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Hanička se učí anglicky. Paní učitelka jí řekne, aby po ní zopakovala nové slovo *dog*. Hanička řekne: „dog“. Verbální reakce Haničky je

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Otázky

Spolužák se vás zeptá: „jak se máš?“ Vy odpovíte: “skvěle!”

Otázka spolužáka „jak se máš?“ je

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Zeptám se studenta: „Jak se jmenuješ? Student odpoví: „Petr“.

Odpověď studenta je

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Otázky

Dítě si požádá o BALÓNEK, který chce a dostane jej. Slovo balónek je jaký druh verbálního operantu?

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Verbální reakce na neverbální stimul identifikovatelný smysly (zrakem, čichem, sluchem, hmatem nebo chutí) se nazývá

- a) Mand
- b) Takt
- c) Echoická reakce
- d) Intraverbál

Zdroje

- COOPER, HERON, HEWARD. *Applied Behavior Analysis*. Second Edition. Pearson, 2014. ISBN 978-1-292-02321-2.
- SKINNER, B. F. *Verbal behavior*. XanEdu, 1957. ISBN 13: 978-0-87411-591-4.
- CARBONE, V. *Teaching Verbal Behavior to Children with Autism and Related Disabilities*. Unpublished workshop Manual, 2016.
- SUNDBERG, M. *VB-MAPP Verbal Behavior Milestones Assessment and Placement Program: A language and Social Skill Assessment Program for Children with Autism or Other Developmental Disabilities-Guide*. Concord: AVB Press, 2008. ISBN 978-0-9818356-1-7.
- CHRAPKOVÁ, K. *Rozvoj komunikační schopnosti u dětí s autismem pomocí verbálního chování – aplikované behaviorální analýzy*. Praha, 2016. Diplomová práce.